

Az *Epipactis purpurata* Sm. 1828 var. *rosea* (Erdner) Kreutz (Orchidaceae) a Kelet-Mecsekben

Epipactis purpurata Sm. 1828 var. *rosea* (Erdner) Kreutz (Orchidaceae) first found in
Eastern Mecsek Mountains (South Hungary)

Tóth István Zsolt

Abstract – Tóth, I. Zs. 2011: *Epipactis* Sm. 1828 var. *rosea* (Erdner) Kreutz (Orchidaceae) first found in Eastern Mecsek Mountains (South Hungary). – *e-Acta Naturalia Pannonica* 2 (3): 243–246. – First floristical and biology data of *Epipactis purpurata* Sm. 1828 var. *rosea* (Orchidaceae) in Mecsek Mountains, SW Hungary. Var. *rosea* very local and rare in Hungary: Börzsöny Mountains, Pilis Mountains, Szekszárdi-dombvidék. He describes the habitat and gives a photograph of the species and distribution map. With 3 figures.

Key words – Orchidaceae, *Epipactis purpurata* Sm. 1828 var. *rosea*, floristical data, Mecsek Mountains, Hungary.

A szerző címe – Author's address

Tóth István Zsolt | H-7150 Bonyhád, Kossuth L. u. 23. |
E-mail: tothistvanzsolt@gmail.com

Bevezetés

Az ibolyás nőszőfű (*Epipactis purpurata*) nem ritka faj a Mecsekben (Nagy 1998, 2011, Tóth 1998, 2000, 2002, 2007) a sötét, árnyas, üde gyertyános-tölgyesekben, bükkösökben, elgyertyánosodott erdőkben is találkozhatunk vele. Elterjedési térképét Nagy (2011) *e-Acta Naturalia Pannonica* 2 (1) kötetében közölte. A jellegzetes, egész növényt uráló ibolyáslila színe alapján könnyen felismerhető faj, a taxonokban gazdag nőszőfű (*Epipactis*) nemzetségben.

A fajról általában

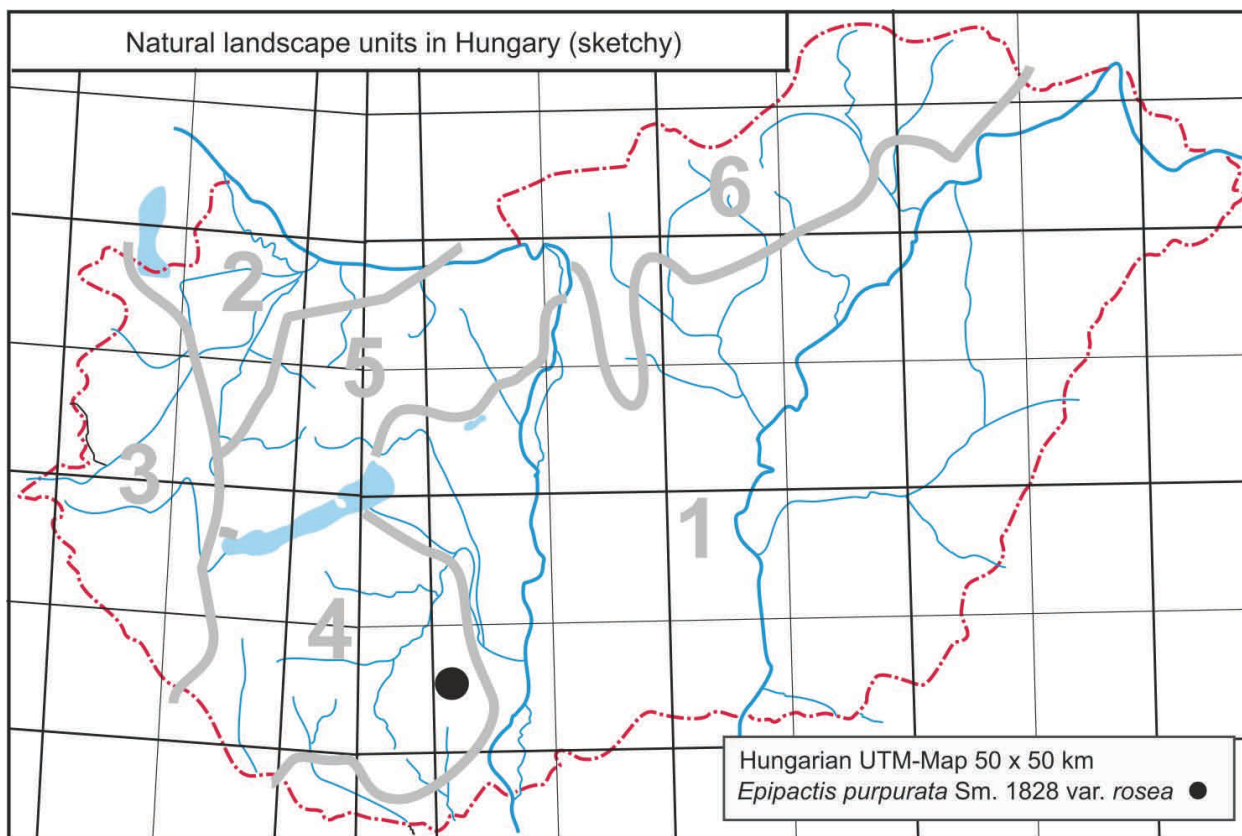
25–50 cm magas, levelei 5–10 cm hosszúak és 1–3 cm szélesek. A faj jellegzetessége, hogy középső levelei a szártagoknál rövidebbek és nincs levélhüvelyük a száron spirális elrendezésűek. A magház és a szár sűrűn érdes, szőrös. Virágzása, július második felétől elhúzódhat akár október közepéig is, de a fő virágzási ideje augusztus hónapban van. Rovarok porozzák be a virágait, amelyek sű-

1. ábra. *Epipactis purpurata* Sm. 1828 var. *rosea*, Mecsek, Váralja, UTM CS02 (fotó: Szentes O.)

Fig. 1. *Epipactis purpurata* Sm. 1828 var. *rosea*, Mecsek Mts, Váralja, UTM Grid CS02 (photo: O. Szentes)

rűn állnak és akár 20–50 is lehet egy növényen. Virágai halványzöldek enyhén lilás árnyalattal. Lepellevek 8–13 mm hosszúak és 4–6 mm szélesek. A mézajak 8–10 mm az epichil rózsás és a virágzás során a hegye hátrahajlik. Csak virágos hajtásokat fejlesztő, gyakran csoportosan megjelenő és enyhén mézkerülő növény. Mikotróf, mert legárnyasabb erdőkben is virágzik, levelei redukálódtak, meddő hajtása nincs. Előfordul teljesen rózsaszínes, (zöld szín nélküli, klorofill hiányos) vagy csak

2. ábra. Az *Epipactis purpurata* Sm. var. *rosea* új termőhelye a Mecsekben: 1) Alföld, 2) Kisalföld, 3) Nyugat-magyarországi-peremvidék, 4) Dunántúli-dombság, 5) Dunántúli-középhegység, 6) Észak-magyarországi-középhegység (grafika: Fazekas I.)

Fig. 2. Locality of *Epipactis purpurata* Sm. var. *rosea* in Mecsek Mountains (SW Hungary): 1) Great Hungarian Plain, 2) Little Plain, 3) West Hungarian Borderland, 4) Transdanubian Hills, 5) Transdanubian Mountains, 6) North Hungarian Mountains (graphic art: I. Fazekas)

csekély mértékben zöld színtestet tartalmazó változata ez az *Epipactis purpurata* (var. *erdnerii* = *lus. rosea*, Farkas 1999).

Ezek a példányok valószínűleg már mikoheterotrofok, vagyis teljesen vagy majdnem a talajban lakó gombákon élnek (Molnár 2011). A magyar publikációkban az *Epipactis purpurata* var. *erdnerii* név használatos, de a nemzetközi irodalomban az *Epipactis purpurata* Sm. var. *rosea* név az elfogadott (Molnár V. Attila in litt.).

2011. július 26-án Várpalota községhatárban, a hidas Vadvíz-árok felső szakaszán, egy középkori gyertyános-tölgyesben, a megszokott színű egyed

3. ábra. Az *Epipactis purpurata* Sm. var. *rosea* új termőhelye a Kelet-Mecsekben (piros kör)

Fig. 3. Locality of *Epipactis purpurata* Sm. var. *rosea* in East Mecsek Mountains (round ring)

mellett egy rózsaszínű és a még ki nem nyílt, zöldbimbós példányt találtam. A növény néhány nap múlva kinyílt, de a virága belül is zöld maradt, sőt a murva levelein is volt zöld színű árnyalat, az alapfajnál a magház is olyan ibolyás-lila színű árnyalatú, mint az egész növény. Szára és a magháza érdes szőrös volt, mint az alapfajnak. Korábbi adatai a változatnak *Epipactis purpurata lus. rosea* néven (Molnár, Vidéki & Sulyok 1995) a Börzsöny-hegységből és a Szekszárdi-dombvidékről említi.

Szentes Olivér ismerősöm digitális képet készített a növényről és elküldtem Molnár V. Attila, hazánk neves orchidea szakértőjének, és Ő határozta meg a kép alapján ezt a változatot. Válaszlevelében megemlítette, hogy idén a Pilisben is megtalálták ezt a változatot, igaz azon a murvalevelek nem voltak zöldesek, mint az én általam talált példányon, vagyis úgy tűnik, hogy a klorofilvesztés különböző mértékű az egyes esetekben.

Értékelés

Ebből az adatból is látszik, hogy mennyire változatos az élővilág és apróbb eltérések lehetnek még egy változaton (varietas) belül is. Sohasem lehet elég nyitott szemmel mennünk a terepen, hogy minden formagazdagságára felfigyelhessünk. Csak nagy alapossgal és körültekintéssel tudjuk felfedezni a biodiverzitás morfológiai jelenségeit.

Köszönetnyilvánítás

Hálásan köszönöm Molnár V. Attila határozását és hozzá fűzött megjegyzéseit, hasznos tanácsait, valamint Fazekas Imre szerkesztőnek a nyelvi és szakmai észrevételeit, továbbá Szentes Olivérnek a fénykép elkészítését.

Irodalom – References

- Csábi M. 2011: <http://botanikaforum.xobor.de/g291p14745-Epipactis-purpurata-var-erdnerii.html> [visited 18.10.2011]
- Farkas S. (szerk.) 1999: Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest 416 pp.
- Farkas S. 1990: Tolna megye védett növényei. – Babits-füzetek 4., Szekszárd, 244 pp.
- Király G. (szerk.) 2009: Új magyar fűvészkönyv. Magyarország hajtásos növényei. Határozókulcsok. [New Hungarian Herbal. The Vascular Plants of Hungary. Identification key]. – Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvaló, 616 pp.
- Kevey B. & Horvát A. O. 2000: Pótlások és kiegészítések „A Mecsek-hegység és déli síkjának növényzete„ ismeretéhez (1972–2000). – Folia Comloensis 9: 5–70
- Molnár V. A., Sulyok J. & Vidéki R. 1995: Vadon élő orchideák. A hazai növényvilág kincsei. – Kossuth Kiadó Budapest, 160 pp.
- Molnár V. A. (szerk.) 2011: Magyarország orchideáinak atlasza. – Kossuth Kiadó, Budapest, 504 pp.
- Nagy G., Gergely T. & Tóth I. Zs. 1998: Új adatok az *Epipactis*-fajok mecseki előfordulásaihoz. – Kitaibelia 3 (2): 249–251.
- Nagy G. 1998: A Mecsek hegység és környékének nőszőfű (*Epipactis* ssp.) fajai. – Tenkes, Természetvédelmi Tájékoztató, MME, Pécs 2: 5–13.
- Nagy G. 2011: A Mecsek hegység és környékének nőszőfű (*Epipactis* ssp.) fajai II. (1999–2010). [*Epipactis* species of Mecsek Mountains area (Hungary), No. II. (1999–2010)]. – e-Acta Naturalia Pannonica 2 (1): 5–19
- Tóth I. Zs. 1998: A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények (1995–1997). – Folia Comloensis 7: 37–47.
- Tóth I. Zs. 2000: A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények II. (1998–1999). – Folia Comloensis 8: 131–144.
- Tóth I. Zs. 2002: A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetben és közvetlen környékén megfigyelt védett növények III. (2000–2001). – Folia Comloensis 11: 111–123

Tóth I. Zs. 2007: A Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet és közvetlen környékén megfigyelt védett növények IV. (2002–2007). – Acta Naturalia Pannonica 1: 61–72.

<http://orchid.unibas.ch/phpMyHerbarium/192260/1////specimen.php> [visited 18.10.2011]

<http://orchid.unibas.ch/bibliorchidea.index.php?action=detail&id=157568&a=DELFORGE%2C+Pierre+>
[visited 18.10.2011]

http://apps.kew.org/wcsp/namedetail.do?name_id=346826 [visited 18.10.2011]

<http://orchid.unibas.ch/phpMyHerbarium/603773/1////specimen.php> [visited 18.10.2011]